

የትግራይ ክልል ነዋሪዎች ስለሚገኙበት ወቅታዊ ሁኔታ

አጭር የክትትል ሪፖርት

መግቢያ

የኢትዮጵያ ሰብአዊ መብቶች ኮሚሽን (ኢ.ሰ.መ.ኮ/ኮሚሽኑ) ጦርነት በተካሄደባቸው የትግራይ ክልል እና አዋሳኝ አካባቢዎች ያለውን አጠቃላይ ሁኔታ፣ በተለይም በቦታው ያሉ የሲቪል ሰዎችን ደኅንነት እንዲሁም በጦርነቱ ምክንያት የደረሰውን ሰብአዊ ቀውስና ከመኖሪያ ቦታቸው የተፈናቀሉ ሰዎችን ሁኔታ በመከታተል ላይ ይገኛል። ከታኅሣሥ 6 እስከ ታኅሣሥ 11 ቀን 2013 ዓ.ም. ድረስ፣ እንዲሁም ከታኅሣሥ 22 እስከ ታኅሣሥ 27 ቀን 2013 ዓ.ም. ድረስ በትግራይ ክልል እና በአዋሳኝ አካባቢዎች ያለውን የሰብአዊ መብቶች ጥበቃ ሁኔታ በተመለከተ ያዘጋጀውን ሪፖርት ከዚህ ቀደም ይፋ ማድረግ ይታወሳል።

በዚህ ሪፖርት የኮሚሽኑ ክትትል ባለሞያዎች ከጥር 2 ቀን 2013 ዓ.ም. ጀምሮ ለተጨማሪ ክትትል በመቀሌ ከተማ እና በሌሎች የትግራይ ክልል አካባቢዎች እንደሚገኙና ኮሚሽኑ በግጭቱ ምክንያት የተፈጠረውን የሰብአዊ ቀውስ በመመርመር ላይ መሆኑን ጠቅሶ፣ ስራው ሲጠናቀቅ ሪፖርቱን ይፋ እንደሚያደርግ ገልጾ ነበር። በዚህም መሰረት፣ ኢ.ሰ.መ.ኮ ከጥር 2 ቀን እስከ ጥር 15 ቀን 2013 ዓ.ም. በመቀሌ ከተማ ከፍተኛ ወታደራዊ እና ሲቪል አመራሮችን፣ የጤና ዘርፍ ሰራተኞችን፣ ነዋሪዎችን፣ ተጎጂዎችን እና እንደጊዜያዊ መጠለያ በሚያገለግሉ የተለያዩ ትምህርት ቤቶች የሚገኙ የአገር ውስጥ ተፈናቃዮችን አነጋግሯል። እንዲሁም ኮሚሽኑ በደቡባዊው የትግራይ ዞን አላማጣ፣ መሆኒ እና ኩኩፍቶ ከተሞች ተመሳሳይ ክትትል አድርጓል።

በክልሉ ያለው የፀጥታ ሁኔታ እንዲሁም የመሰረተ ልማትና የማኅበራዊ አገልግሎቶች ገና በተሟላ ሁኔታ ወደ መደበኛ ስራቸው አለመመለስ፣ በሚፈለገው መጠንና ፍጥነት አስፈላጊ ወደሆኑ ቦታዎች ሁሉ ተንቀሳቅሶ ምርመራ እና ክትትል ለማድረግ አዳጋች አድርጎታል። ሆኖም ኮሚሽኑ ከቅርብና ከርቀት፣ እንዲሁም ልዩ ልዩ ተአማኒ የመረጃ ምንጮችን በመጠቀም እና ማስረጃዎችን በማሰባሰብ የሚያደርገውን ክትትል በመቀጠል፣ የሚደርስበትን ግኝቶች ወደፊት ይፋ ያደርጋል። በተጨማሪም በአስቸኳይ ጊዜ አዋጅ አፈጻጸምና ከሰላት እላፊ ገደብ ጋር በተያያዘ ስለተፈጸሙ ግድያዎች ጨምሮ በልዩ ልዩ ቦታዎች ተፈጽመዋል ስለተባሉ

የሰብአዊ መብቶች ጥሰቶች የማጣራት ሂደቱ የቀጠለ ሲሆን ወደፊት የሚገለጽ ይሆናል። ይህ ሪፖርት በቅርቡ በተካሄደው የክትትል ስራ ዋነኛ ግኝቶች ላይ ያተኩራል።

የአካባቢ አስተዳደር፣ የመሰረተ ልማት እና ማኅበራዊ አገልግሎቶች

በጦርነቱ ምክንያት ቀድሞ የነበረው የክልሉ መንግስታዊ መዋቅር ሙሉ ለሙሉ ሲባል በሚችል ሁኔታ በመፍረስ እና ቁልፍ በሆኑ የመሰረተ ልማት አውታሮች ላይ በደረሰው ጉዳት ምክንያት፣ በአካባቢ መስተዳደር እንዲሁም ፀጥታና ደኅንነትን ጨምሮ በማኅበራዊ አገልግሎቶች ላይ ከፍተኛ ክፍተት ተፈጥሯል። አዲስ የተቋቋመው ጊዜያዊ አስተዳደር ውስብስብ በሆኑ ተግዳሮቶችም ውስጥ ሆኖ ከፍተኛ ጥረት በማድረግና ጥሩ እርምጃዎች በመራመድ ላይ ቢሆንም፣ የአካባቢው ሰላምና ደኅንነት ተረጋግጦና የአካባቢ መስተዳደር አካሎች በተሟላ መንገድ ተመልሰው በመቋቋም ማኅበራዊ እና መንግስታዊ አገልግሎቶችን ለመስጠት ገና ብዙ ስራዎች ይቀራሉ። በተጨማሪም፣ በመሰረተ ልማቶች ላይ በደረሰው ጉዳት የውሃ፣ የኤሌክትሪክ ኃይል፣ የትራንስፖርት፣ የጤና እና የቴሌኮሚኒኬሽን አገልግሎቶች በብዙ የክልሉ አካባቢዎች እንደተቋረጡ መሆናቸውን የጊዜያዊ አስተዳደሩ ከፍተኛ ኃላፊዎች ያስረዳሉ።

በአንዳንድ የሰሜን ምዕራብ እና የምሥራቃዊ ዞን የትግራይ ክልል አካባቢዎች የኤርትራ መንግስት ወታደሮች መኖራቸው እና የክልሉ የቀድሞ ምዕራባዊ ዞን እና ሁለት የደቡባዊ ዞን ወረዳዎች ከክልሉ መስተዳደር መዋቅር ውጪ ሆነው በአማራ ክልል አስተዳደር ሥር መሆናቸው፣ የጊዜያዊ አስተዳደሩ የክልሉን መንግስታዊ መዋቅር በተሟላ ደረጃ ለመዘርጋት ተጨማሪ ተግዳሮት እንደሆነበት ለኮሚሽኑ ገልጿል።

የእነዚህ አካባቢዎች መዋቅራዊ አስተዳደር ሁኔታ ግልጽ ሆኖ አለመታወቁና አለመወሰኑ በየአካባቢው ነዋሪዎች ላይ ለሌላ ግጭት እና ጉዳት የመዳረግ ከፍተኛ ስጋት እንደፈጠረ ኮሚሽኑ ተገንዝቧል። ለምሳሌ በአላማጣ በተደረገው ክትትል “ማንነትን የተመለከቱ ጥያቄዎች” አሁንም ከፍተኛ የፖለቲካ ውጥረት ምክንያት እንደሆኑ ኮሚሽኑ ከነዋሪዎች እና ከአካባቢው አስተዳደር ጋር ባደረገው ውይይት ተረድቷል።

የክልሉ የቀድሞ አስተዳደር መዋቅር መፍረሱን ተከትሎ፣ በትግራይ ክልል በነበሩ 10 ማረሚያ ቤቶች የሚገኙ እስረኞች በሙሉ ከእስር ወጥተዋል፣ የእስረኞችን መረጃዎች የያዙ ሰነዶች ወድመዋል። ይህም በተለይ ከባድ ወንጀል ፈጻሚዎችን መልሶ የመሰብሰብና በቁጥጥር ስር

የማድረግ ስራውን እጅግ አዳጋች እንዳደረገው ኮሚሽኑ ያነጋገራቸው የጊዜያዊ አስተዳደር ኃላፊዎች ያስረዳሉ።

የክልሉን መደበኛ የፖሊስ አባላትን ወደ ስራ ለመመለስ የተደረገው ጥረት ገና በሚፈለገው መጠን የተሟላ አለመሆን፣ ለተገቢው የፀጥታ ጥበቃ ስራ የሚያስፈልገው ትጥቅና ቁሳቁሶች የተሟላላቸው አለመሆኑ፣ እንዲሁም በክልሉ የሚገኙት የፌዴራል ፀጥታ ኃይሎች ቁጥር በክልሉ ከሚያስፈልገው የደገንነት ጥበቃ ፍላጎት አንጻር ሲታይ ውሱን መሆኑ በመላው የትግራይ ክልል ዘረፋና ጾታዊ ጥቃትን ጨምሮ ልዩ ልዩ ወንጀሎች በከፍተኛ መጠን እንዲጨምሩ ተደራቢ ምክንያት ሲሆን አጠቃላይ የሕግ ማስከበር እና ደገንነት የማረጋገጥ ስራውን ፈታኝ እንዳደረገው አክለው አስረድተዋል።

በተወሰኑ የክልሉ አካባቢዎች ውጊያ አለመቆሙ መደበኛ የኑሮ እንቅስቃሴዎችን መገደቡን ነዋሪዎች ይገልጻሉ። በተለይም የመሰረታዊ ፍላጎት ሽቀጦች በአግባቡ እንዳይዘዋወሩ፣ የሰብአዊ እርዳታ አቅርቦት በሚፈለገው መጠን እንዳይንቀሳቀስ እና የእርዳታ ማንንዣ ትራንስፖርት አገልግሎት በአግባቡ እንዳይጀምር እንቅፋት ሆኗል። የፀጥታና ደገንነት ሁኔታው በተሟላ መንገድ ሊረጋገጥ ባለመቻሉ፣ የተጎዱ መሰረተ ልማቶች ለመጠገን የሚንቀሳቀሱ ሰራተኞችን እንቅስቃሴ ጭምር እጅግ አዳጋች ስላደረገው የመንግስት መዋቅሮችና ማኅበራዊ አገልግሎቶች በሚፈለገው ፍጥነት ወደ ስራ እንዳይመለሱ ምክንያት ሆኗል።

ይህ ሪፖርት እስከተዘጋጀበት ጊዜ ድረስ በብዙ የክልሉ አካባቢዎች የመሰረተ ልማት ተቋሞች ተሟልተው ባለመመለሳቸውና አገልግሎት ባለመጀራቸው፣ ባንኮች መደበኛ አገልግሎት ለመስጠት አልቻሉም። ስለሆነም ነዋሪዎች በባንክ ያላቸውን ገንዘብ አውጥተው ለመጠቀም አልቻሉም።

የሰብአዊ እርዳታ አቅርቦት

ሰብአዊ እርዳታ ለሚያስፈልጋቸው ሰዎች መሰረታዊ የእርዳታ አቅርቦት የማዳረስ ተግባር በየጊዜው እየተሻሻለ መሄዱን ጊዜያዊ መስተዳድሩን ጨምሮ የተለያዩ አካላት ለኮሚሽኑ አስረድተው፣ ሆኖም እጅግ ከፍተኛ የሰብአዊ እርዳታ ፍላጎት በመኖሩ ፈጣን እና መጠነ ሰፊ ምላሽ እንደሚፈልግ ገልጸዋል። በክልሉ የተቋቋመው የድንገተኛ አደጋ መከላከል ቅንጅት እስከዚህ ሪፖርት ዝግጅት ጊዜ ድረስ ባደረገው ጥረት፣ “ለአንድ ሚሊዮን አምስት መቶ ሺህ ሰዎች የአንድ ወር ቀለብ ማዳረስ መቻሉን” ለኮሚሽኑ ገልጿል። በተጨማሪም እስከ ጥር ወር

መጨረሻ በክልሉ እርዳታ ለሚያስፈልጋቸው ሰዎች በሙሉ የመጀመሪያውን ዙር እርዳታ ለማድረስ ጥረት ሲያደግ የቆየ መሆኑን አክሎ አስረድቷል።

እንደ ቅንጅቱ ኃላፊዎች ገለጸ፣ “የሰራተኞች ደመወዝ ክፍያ ለማዳረስ ባለመቻሉ ብቻ ለአስቸኳይ እርዳታ ፍላጎት ተጋልጠው የነበሩ 130 ሺህ የሚሆኑ የክልሉ መንግስት ሰራተኞች ደመወዝ በመክፈል በግምት እስከ 400 ሺህ የሚደርሱ ሰዎችን ከተረጋጁት እንደሚያወጣ” ይጠበቃል። በተጨማሪም ለህብረት ስራ ማኅበራት ድጎማ ለማድረግ መታሰቡንና፣ ይህም ለችግሩ መቃለል የራሱን በጎ ሚና እንደሚጫወት ይጠበቃል። ስለሆነም፣ በክልሉ አስቀድሞም እርዳታ ያስፈልጋቸው ከነበሩ አንድ ሚሊዮን ያህል ሰዎች በተጨማሪ፣ አሁን አስቸኳይ እርዳታ እንደሚያስፈልጋቸው በተባበሩት መንግስታት የሰብአዊ እርዳታ ድርጅት የተገመተው 1.3 ሚሊዮን ሰዎች ጋር በአጠቃላይ እርዳታ ለሚያስፈልጋቸው 2.3 ሚሊዮን ሰዎች ለመድረስ እና የአጠቃላይ ተረጋጂዎችን ቁጥር ለመቀነስ ከፍተኛ ጥረትና ከእርዳታ ሰጪ ድርጅቶች ጋር የተቀናጀ ስራ ይጠይቃል።

በክልሉ ለሚደረገው የሰብአዊ እርዳታ ሥርጭት በ88 የመጨረሻ ደረጃ እርዳታ ማሰራጨ ቦታዎች እስከ 6 ወር የሚሆን እርዳታ የማከማቸት እና ከማዕከል የማንገዝን አስፈላጊነት የማስቀረት ስራ እየተሰራ መሆኑንም ቅንጅቱ ይገልጻል። ይሁንና የሕፃናት አልሚ ምግብን ጨምሮ፣ “በድጋፍ ቅርጫቱ” (aid package) ውስጥ ያልተሟሉ ድጋፎች መኖራቸው እና የሴቶች የንጽሕና መጠበቂያዎችን ጨምሮ፣ ምግብ ነክ ያልሆኑ ድጋፎች ላይ ከፍተኛ እጥረት እንዳለም ተገልጿል።

የጤና ተቋማት እና አገልግሎት

በጦርነቱ ወቅት በተወሰኑ የጤና አገልግሎት ተቋማት ላይ ጉዳት መድረሱንና የጤና ባለሙያዎች ሞትን ጨምሮ በርካታ የክልሉ የጤና ተቋማት መዘረፋቸውን፣ እንዲሁም አብዛኞቹ አምቡላንሶች በክልሉ የጤና ቢሮ ስር ያለመሆናቸውን በቢሮው የተደረገ የዳሰሳ ጥናት ያሳያል።

አምቡላንስ ባለመኖሩ ምክንያት አፋጣኝ የህክምና እርዳታ ለመስጠት ባለመቻሉ ለሕይወት መጥፋት ተጨማሪ ምክንያት መሆኑን ኮሚሽኑ ተረድቷል። ወደ ስራ ገበታቸው ለመመለስ ፍላጎት ያላቸው የክልሉ ጤና መዋቅር ሰራተኞች፣ ግንኙነት በመቋረጡ ምክንያት ለቢሮው ሪፖርት ሳያደርጉ ቢቆዩም፣ ይህ ከቅርብ ግዜያት ወዲህ እየተሻሻለ የመጣ መሆኑን ኮሚሽኑ ያነጋገራቸው የዘርፉ ሰራተኞች ገልጸዋል። እንደማሳያም በጥር ወር 2013 ዓ.ም. የመጀመሪያ

ሁለት ሳምንታት የዞን እና የወረዳ ጤና ቢሮ ኃላፊዎች ወደ መቀሌ ከተማ በመምጣት ስራቸውን ለመጀመር ዝግጁ መሆናቸውን ሪፖርት ማድረግ ጀምረዋል።

በሌላ በኩል የጊዜያዊ መስተዳድሩ አባላት ለኢሰመኮ እንደገለጹት በክልሉ የጤና አገልግሎትን ወደ ቦታው ለመመለስ አስቸጋሪ ያደረገው ሁኔታዎች ውስጥ በተለይ በሰሜን ምዕራብ ትግራይ፣ በምስራቅ ትግራይ ብሎም በማእከላዊ ትግራይ የሚገኙ የተወሰኑ ጤና ተቋማት በግዜያዊ አስተዳደሩ ስር ባለመሆናቸውና በባለቤትነት ችግር የተነሳ ደመወዝ፣ መድኃኒት እና የሰው ኃይልን በአግባቡ ለማቅረብ አለመቻሉን አስረድተዋል።

ኮሚሽኑ ባካሄደው ምልክታ እና ከክልሉ ጤና ቢሮ ባገኘው መረጃ መሰረት መቀሌ እና አዲ ጉደም የሚገኙ የጤና ተቋማት በአንጻራዊነት የተሻለ ሁኔታ ላይ ይገኛሉ። በሌላ በኩል በተለይ በአድዋ፣ በአክሱም እና በሽረ የጤና ተቋሞች ጉዳት እንደደረሰባቸውና በከተማዎቹ መካከል ያለው የፀጥታ ሁኔታ በሚፈለገው መጠን ለመንቀሳቀስ አስቸጋሪ ስላደረገው፣ የከተሞቹን ጤና አገልግሎት ወደነበረበት ለመመለስ እንዳልተቻለ ከክልሉ ጤና ቢሮ የተገኘው መረጃ ያስረዳል። በተጨማሪም የእነዚህ አካባቢዎች ጤና ባለሙያዎችም ጭምር እራሳቸው ለአስቸኳይ እርዳታ መጋለጣቸው ወይም መፈናቀላቸው፣ እንዲሁም ደመወዝ ወይም ገንዘባቸውን ከባንክ ለማንቀሳቀስ ባለመቻላቸው መሰረታዊ አቅርቦቶችን በማጣት ጭምር ለችግር ተጋልጠዋል። ለተወሰኑ የጤና ባለሙያዎች የፀጥታ ሁኔታው በፈቀደ መጠን የምግብ እርዳታ ለማድረስ ሙከራዎች ቢኖሩም፣ ይህ ሪፖርት እስከተዘጋጀበት ጊዜ ድረስ ምግብ እና ሌሎች መሰረታዊ አገልግሎቶች ለማቅረብ አዳጋች የሆነባቸው አካባቢዎች መኖራቸውን ለመረዳት ተችሏል።

የክልሉ ጤና ቢሮ ኮሚሽኑ ጉብኝት እስካደረገበት ጊዜ ድረስ ግንኙነት መፍጠር የቻለው ከጠቅላላው የሰው ኃይሉ 20 በመቶ ከሚሆነው ጋር ብቻ ነው። የጤና ቢሮው ዳሰሳ እንደሚያሳየው በአጠቃላይ በትግራይ ክልል የጤና ቢሮ ስር ወደ ስራ የገቡ የጤና ተቋማት ከ30 በመቶ አይበልጡም። ተጨማሪ የጤና ተቋማት በቅርቡ ወደ ስራ እንዲገቡ ጥረት እየተደረገ ይገኛል። በሰባቱ የትግራይ ዞኖች ውስጥ ያሉ ከ90 በላይ ወረዳዎች በአፋጣኝ ከክልሉ ጊዜያዊ አስተዳደር ጋር ግንኙነት ፈጥረው ወደ ስራ የማይገቡ ከሆነ የጤና ኬላዎችን ወይም የጤና ጣቢያዎችን ወደ ስራ ማስገባት ስለማይቻል የጤና አገልግሎት ችግሩን የሚያባብስ ይሆናል።

ግጭቱ ከመቀስቀሱ በፊትም በፌደራል መንግስት እና በቀድሞው የትግራይ ክልል መንግስት መካከል በነበረው አለመግባባት ምክንያት በተፈጠረ የበጀት ችግር የመድኃኒት እጥረት መታየት ጀምሮ ነበር። የቀድሞው ክልል መስተዳደር መፍረስንና የኤሌክትሪክ ኃይል አገልግሎት መቋረጡን ተከትሎ በማቀዝቀዣዎች ውስጥ የነበሩ እና ከፍተኛ ዋጋ ያላቸው መድኃኒቶች ተበላሽተዋል። ለሕዝቡ ሊውሉ የሚገባቸው የመድኃኒት አቅርቦቶችም ለጦርነቱ በመዋላቸው በከፍተኛ ደረጃ የመድኃኒት አቅርቦት እጥረትን ፈጥሯል። በመሆኑም ከመቀሌ እና ከአዲግራት ውጪ ለሕፃናት የሚሰጡ ክትባቶች ተቋርጠዋል፤ በኢንሱሊን መድኃኒት እጥረት ምክንያት ሰዎች መሞታቸውን ከተለያዩ ሆስፒታሎች ሪፖርት ተደርጓል፤ እንዲሁም የጽኑ ህመም (chronic illnesses) መድኃኒቶች እጥረት አሳሳቢ ነው። የኤች. አይ. ቪ. ህመምተኞች መድኃኒት እጥረት በአሁኑ ወቅት በመቀሌ ከተማ በተወሰነ ደረጃ የተቃለለ ቢሆንም፤ በሌሎች የክልሉ አካባቢዎች ከፍተኛ የአቅርቦት እጥረት በመኖሩ መድኃኒቱን የሚወስዱ ሰዎች ሕይወት አደጋ ላይ ወድቋል።

አድዋ፣ አክሱምና ሸረን ጨምሮ በአንዳንድ አካባቢዎች የተወሰነ ዙር መድኃኒት አቅርቦት ተልኮ የነበረ ቢሆንም፤ አጠቃቀሙንና የተጨማሪ መድኃኒቶች ፍላጎት እና አይነት መከታተያና መቆጣጠሪያ ሥርዓቱ በአሁኑ ወቅት በመቋረጡ በቀጣይነት ለመላክ ችግር እንደፈጠረና ምናልባትም፤ በክልሉ የወረርሽኝ በሽታ ሊቀሰቅስ ይችላል የሚል ስጋት እንዳለው የክልሉ ጤና ቢሮ ይገልጻል። በተለይም የንጹሕ መጠጥ ውሃ አቅርቦት የኤሌክትሪክ ኃይል ባገኙት አካባቢዎች ብቻ የተገደበ እና ኤሌክትሪክ ኃይል በሌለባቸው ከተሞች የውሃ አቅርቦት አለመኖሩ፤ እንዲሁም የወረርሽኝ በሽታ ምልክቶች ለመከታተል በየወረዳው ተቋቁመው የነበሩ ማዕከላት ስራ መቋረጥ የተላላፊ በሽታዎች ስጋትን የሚጨምር ነው። በተጨማሪም፤ የጤና ቢሮው ዳሰሳ በቆላማ የክልሉ አካባቢዎች የወባ በሽታ የመቀስቀስ ስጋት እንዳላደረም ይገልጻል።

ጾታዊ ጥቃት

በክልሉ የተከሰተውን ጦርነት እና የቀድሞው መስተዳደር መፍረስ ተከትሎ ጾታዊ ጥቃቶች ተፈጽመዋል። በመቀሌ ከሚገኙ ህክምና ባለሙያዎች እንዲሁም ከጊዜያዊ አስተዳደሩ ጤና ቢሮ በተገኙ መረጃዎች መሰረት፤ ባለፉት ሁለት ወራት ብቻ በመቀሌ ሆስፒታል 52፤ በአይደር ሆስፒታል 27፤ በአዲግራት ሆስፒታል 22፤ በውቅሮ ሆስፒታል 7 በአጠቃላይ 108 (አንድ መቶ ስምንት) የአስገድዶ መድፈር ጥቃቶች ለጤና ተቋማት ሪፖርት ተደርገዋል።

የጾታዊ ጥቃት ተጎጂዎች ወንጀሉን ለማሳወቅና የሕክምና እርዳታ ለማግኘት የሚሄዱባቸው እንደ ፖሊስ ጣቢያ እና ጤና ጣቢያ ያሉ ተቋማት በአንዳንድ አካባቢዎች ፈርሰው በመቆየታቸው፤ ሪፖርት የተደረጉ ጥቃቶች ቁጥር ትክክለኛውን የጉዳት መጠንና ስፋት እንደማያመለክት እና የጾታዊ ጥቃት መጠኑ ከዚህ የበለጠ ሊሆን እንደሚችል ይገመታል። እንደ ጤና ዘርፉ ሰራተኞች ማብራሪያ በክልሉ የታወጀው የአስቸኳይ ጊዜ የጣለው የሰዓት እላሬ ገደብ የሕክምና እርዳታ ፈላጊዎች በምሽት ወደ ጤና ተቋማት እንዳይሄዱ እንቅፋት መሆኑ አሳሳቢ ነው።

በጦርነቱ ጉዳት የደረሰባቸው ሕጻናት ልጆች እና ሌሎች ሲቪል ሰዎች

ኮሚሽኑ በአይደር ሆስፒታል የሕፃናት ተኝቶ መታከሚያ ክፍልን በጎበኘበት ወቅት፤ ተኝተው በመታከም ላይ ከነበሩት 20 ከፍተኛ የአዕምሮ ጭንቀት እና ድንጋጤ (trauma) ታካሚ ሕፃናት መካከል 16ቱ በጦርነት ምክንያት ጉዳት የደረሰባቸው ናቸው። በሆስፒታሉ ውስጥ ተኝተው በመታከም ላይ ከነበሩ ሕፃናት መካከል እጃቸውን እና አይናቸውን ያጡ፤ በጭንቅላት፤ በሆድ እና በአጥንታቸው ላይ ጉዳት የደረሱባቸው ይገኙበታል። የክልሉ ጤና ቢሮም “ጦርነቱን ተከትሎ በየገጠሩ ያሉ የጤና ተቋማት አገልግሎት በማቆማቸው ምክንያት እና መቀሌን ጨምሮ ህክምና ለማግኘት ወደሚቻልባቸው ከተሞች ለመጓጓዣ የትራንስፖርት እጥረት በመኖሩ፤ የተጎዱ ሰዎች ሕይወት እያለፈ እና ከባድ የአካል ጉዳት እየደረሰ” መሆኑን ገልጿል።

የ 12 አመት ሕፃን የሆነው መሃሪ ፍፁም ከሚኖርባት ተንቤን አቅራቢያ የምትገኝ መንደር ከብቶች እያገደ በነበረበት ወቅት በተከሰተ ፍንዳታ አደጋ የግራ እግሩን አጥቷል። መሃሪ የደረሰበትን ጉዳት አባቱ በኃዘን ሲያስረዱ “እርሱ ከብት እየጠበቀ በነበረበት ወቅት ሌሎች ሕጻናት ጓደኞቹ በጦርነቱ ተጥሎ ያልፈነዳ ተቀጣጣይ ፈንጂ አግኝተው በጨዋታ መልክ ፈንጂውን ሲቀጠቅጡ በመፈንዳቱ ሁለቱ ሕፃናት ሕይወታቸው ሲያልፍ መሃሪን ጨምሮ ሦስት ሕፃናት ልጆች የአካል ጉዳት ደርሶባቸዋል። መሃሪ ታፋው ላይ በፍንጣሪ ምክንያት ቆስሎ ነበር፤ ቁስሉ ቀላል መስሎን ቤት አቆየነው፤ ቁስሉ እየተባባሰ ቢሄድም ሃኪም ቤት መውሰድ አልቻልንም። አቤ አዲ የሚገኘው የጤና ተቋም ለወታደራዊ ተግባር እየዋለ ስለነበር ልጃችንን መቀሌ ድረስ ይዘን መጣን፤ ሆኖም ትራንስፖርት ስላልነበረና በፍጥነት ባለመድረሳችን ጉዳቱ ተባብሶ የልጃችን አንድ እግር ተቆረጠ» ብለዋል።

ከአይደር ሆስፒታል በተገኘው መረጃ መሰረት፣ በተለይ በሕፃናት ላይ ለደረሱት ጉዳዮች አንዱ ምክንያት በመሬት ውስጥ የተቀበሩ እና በሜዳ ላይ የተጣሉ ፈንጂዎች የሚደርስ ጉዳት ነው። አንድ የሌላ ተጎጂ ሕፃን አባት ለኮሚሽኑ ሲያስረዱ «ልጄ በዋና መንገድ ላይ እየተጓዘ በነበረበት ወቅት ፈንጂ በመርገጡ ምክንያት አንድ እግሩን እና አንድ አይኑን አጥቷል» ብለዋል። የአካባቢው ነዋሪዎች ለኢሰመኮ እንደገለጹት “ጦርነቱ ተፋፍሞ በነበረበት ወቅት ሸሽተው በዋሻ ውስጥ ማሳለፋቸውን” እና ከጦርነቱ በኋላ ሲመለሱም በተለይ ከዋና መንገድ ውጪ ፈንጂዎች ተቀብረው ማግኘታቸውን ያስረዳሉ። በተለይ በገጠር አካባቢዎች ይህንን ችግር በተደጋጋሚ መመልከታቸውን ኮሚሽኑ በሆስፒታል ውስጥ ያነጋገራቸው ታካሚዎች እና ቤተሰቦቻቸው ይናገራሉ።

በሌላ በኩል በዚህ የሕፃናት የህክምና ክፍል ውስጥ የሚገኙ የ 3፣ 5፣ እና 7 ዓመት ሦስት ሕፃናት ከሚኖሩበት የሃውዜን ከተማ በመኖሪያ ቤታቸው ላይ በወደቀ ተወንጫፊ ጉዳት እንደደረሰባቸውና አባታቸው የት እንደደረሰ እንደማያውቁ ለኮሚሽኑ ገልጸዋል።

የአቶ ስብሃት ነጋን መያዝ ዜናን ተከትሎ በመቐለ ከተማ ታኅሣሥ 30 ቀን 2013 ዓ.ም. አመሻሻ ላይ የፀጥታ አካላት የደስታ መግለጫ የሚመስል ተኩስ አለምተው እንደነበር፣ የተኩሱን ምክንያት የልተረዳው ነዋሪ ላይ ከፍተኛ ጭንቀት ፈጥሮ እንደነበር እና አንድ የ 4 ዓመት ሕፃን ልጅ በተኩሱ ተባራሪ ጥይት በድንገት ጭንቅላቱ ላይ ተመትቶ ለ 4 ቀናት በፅኑ ህሙማን ክፍል ሲረዳ ቆይቶ ሕይወቱ ማለፉን የሕክምና ባለሙያዎች ለኮሚሽኑ አስረድተዋል።

በክልሉ የተጣለውን ሰዓት እላፊ ገደብ በመተላለፍ ጨምሮ በጦርነቱ ውስጥ እና በጦርነቱ ምክንያት የሞቱና የአካል ጉዳት የደረሰባቸውን ሲቪል ሰዎች በሚመለከት ኮሚሽኑ እያደረገ ያለው ክትትል እና ማጣራት ገና ያልተጠናቀቀ በመሆኑ ውጤቱ ወደፊት ይፋ በሚደረጉ ሪፖርቶች እንደሚጠቃለል ይገልጻል።

ስደተኞች እና የአገር ውስጥ ተፈናቃዮች ሁኔታ

በትግራይ ክልል ከሚገኙ አራት የስደተኛ ካምፖች ውስጥ ሁለቱ፣ ማለትም ሽመልባ እና ሕፃፀ ይገኙ የነበሩት የኤርትራ ስደተኞች ካምፖች መውደማቸውንና በውስጣቸው የነበሩት ስደተኞችም መበተናቸው ኮሚሽኑ ተረድቷል።

ከጦርነቱ ቀደም ብሎ ሽመልባ የስደተኞች መጠለያ ውስጥ ስምንት ሺህ አምስት መቶ (8500) የሚጠጉ ኤርትራዊያን ስደተኞች የነበሩ ሲሆን፣ ከጦርነቱ በኋላ በግምት አምስት ሺህ (5000)

የሚሆኑት ወደ ሽራሮ እና ሽሬ ከተሞች መበታተናቸውን፤ ቀሪዎቹ ማለትም ሶስት ሺህ አምስት መቶ (3500) የሚሆኑት በፍቃዳቸውም ሆነ ያለፍቃዳቸው ወደ ተለያዩ ስፍራ መጓዛቸውን ኮሚሽኑ ያገኛቸው መረጃዎች ያሳያሉ። በተመሳሳይ ሕፃዕ የስደተኞች መጠለያ ውስጥ በግምት ወደ 13 ሺህ የሚጠጉ ስደተኞች የነበሩ ሲሆን ከእነዚህ ውስጥ 8 ሺህ የሚሆኑት በሽሬ እና ሽራሮ ከተሞች መበታተናቸውና አብዛኛዎቹ ስደተኞች መጠለያ እና መሰረታዊ አቅርቦቶችን ለማግኘት በማይችሉበት ሁኔታ እንደሚገኙ ኮሚሽኑ ያገኛቸው መረጃዎች ያሳያሉ። ከሽመልባ እና ሕፃዕ የስደተኞች መጠለያዎች ከተበተኑት ስደተኞች መካከል ወደ 3000 ገደማ ስደተኞች ወደ ማይ አይኒ ስደተኞች ጣቢያ መድረሳቸው የሚታወቅ ሲሆን ቁጥራቸው ያልታወቀና ያልተረጋገጠ ስደተኞች በገዛ ፈቃዳቸው ወይም ተገድደው ወደ ኤርትራ ተመልሰዋል የሚሉ መረጃዎች ቢኖሩም ኮሚሽኑ እስከአሁን ይህን ሊያረጋግጥ አልቻለም ።

በማይፀብሪ (በማይ አይኒ እና አዲ ሐሩሽ የስደተኞች መጠለያዎች) ውስጥ ከ 26 እስከ 28 ሺህ የሚሆኑ ስደተኞች ይገኛሉ። ከዚህ ቀደም በካምፑ ውስጥ ሲያገኙት የነበረው የምግብ እና ሌሎች መሰረታዊ አገልግሎቶች እየቀረቡ ነው።

የሃገር ውስጥ ተፈናቃዮችን በተመለከተ ኮሚሽኑ ከላይ እንደተመለከተው በፀጥታ ሁኔታው ምክንያት በሁሉም የክልሉ አካባቢዎች ተዘዋውሮ ለመመልከት ያልቻለ ቢሆንም በመቀሌ ከተማ የሚገኙ ከተለያዩ የክልሉ ዞኖች የተፈናቀሉ እና በስምንት ትምህርት ቤቶች ውስጥ ተጠልለው የሚገኙ ተፈናቃዮችን ጎብኝቷል። ኮሚሽኑ ተዘዋውሮ እንደተመለከተው በነዚህ ጊዜያዊ መጠለያዎች ውስጥ እየቀረበ የሚገኘው መሰረታዊ አገልግሎት አነስተኛ ነው። ኮሚሽኑ በዚህ ሪፖርቱ በሁለት ጊዜያዊ መጠለያ ጣቢያዎች ያለውን ሁኔታ ለማሳያነት እንደሚከተለው በአጭሩ ይቀርባል።

ሀ. በቅላነት ትምህርት ቤት የተጠለሉ ሰዎች

ከምዕራብ ትግራይ የመጡ ተፈናቃዮች የተጠለሉበት ቅላነት ትምህርት ቤት ያሉ ሰዎች ከመፈናቀላቸው በፊት የሁመራ እና የወልቃይት ነዋሪዎች የነበሩና በአብዛኛው በእግር ተገዘው መቐለ የደረሱ ናቸው። በቅላነት ትምህርት ቤት ከሚገኙ 510 ተፈናቃዮች 270ዎቹ ሌቶች ሲሆኑ፤ 71 ተፈናቃዮች ከ 1 እስከ 12 ዓመት እድሜ ያላቸው ሕፃናት ናቸው። ቢያንስ ስድስት ሕጻናት ያለ ቅርብ ቤተሰብ በዚህ መጠለያ ውስጥ ይገኛሉ።

ተፈናቃዮቹ በእግር ጉዟቸው በአደባይ እና በራውያን ከተሞች አልፏል። “ሁመራ በከባድ መሳሪያዎች መመታቷን” ተከትሎ ከሁመራ መውጣታቸውንና “ጦርነቱ በቶሎ አልቆ ወደ ቀዩአችን እንመለሳለን” በሚል በአደባይና በራውያን መቆየታቸውን አብዛኛዎቹ ተፈናቃዮች ያስረዳሉ። “ነገር ግን ወደ ሁመራ ከመመለስ ይልቅ ወደ መቐለ መምጣት” መምረጣቸውን ተናግረዋል። አብዛኞቹ በረዥም ጉዞ ምክንያት የእግር ሕመም ጉዳት ደርሶባቸዋል።

አንድ ተፈናቃይ ለኢሰመኮ እንደገለጹት፣ “ተፈናቃዮች መቐለ ከደረሱ ከተወሰነ ቀናት በኋላ ፖሊስ ጣቢያ ማመልከታቸውን እና የመቀሌ ከተማ ባለሃብቶች ትምህርት ቤቱን ለመጠለያነት እንዲጠቀሙበት እንዳስፈቀዱላቸው” አስረድተዋል። “የመቀሌ ሕዝብ ነዋሪ ከአንድ ወር በላይ እርዳታ እንዳደረገላቸው እና በአሁኑ ወቅት ከተለያዩ የእርዳታ ድርጅቶች እና ከመንግስት የተወሰነ እርዳታ ማግኘታቸውን” ተናግረዋል።

ከተፈናቃዮቹ ብዙዎቹ የግል መታወቂያ ካርዳቸውን ጭምር ጥለው ስለመጡ፣ ለደገንነታቸው እና ከተጠለሉበት ቦታ ወጥተው ለመንቀሳቀስ ችግር እንደፈጠረባቸው አስረድተዋል። የአስቸኳይ ጊዜ አዋጅ አስፈጻሚ የፀጥታ ሃይሎች በከተማ ውስጥ የሚንቀሳቀሱ ሰዎችን መታወቂያ ስለሚጠይቁ ለመንቀሳቀስ አዳጋች እንደሆነባቸው ገልጸዋል። ተፈናቃዮቹ የግል መታወቂያ ካርድ ባይኖራቸውም ሌሎች የሰነድ ማስረጃዎች ወይም ምስክሮችን መሰረት በማድረግ የተፈናቃይነት ማስረጃ ወረቀት እንዲሰጣቸው ይጠይቃሉ።

በትምህርት ቤቱ የተጠለሉ ተፈናቃዮች ለኢሰመኮ እንደገለጹት “በአልኮል መጠጥ ተጽእኖ ስር ሆነው ወደ መጠለያው ለመግባት ከሚሞክሩ እንዲሁም ገንዘብ እና ዋጋ ያላቸውን ንብረቶቻቸውን ለመውሰድ ከሚፈልጉ አንዳንድ ነዋሪዎች ጋር ግጭት እንደሚገጥማቸውና እና ግቢውም ጥበቃ ስለማይደረግለት ስጋት እንዳለባቸውና ደገንነት እንደማይሰማቸው” ይናገራሉ።

ተፈናቃዮቹ በራሳቸው ተነሳሽነት ኮሚቴዎች በማዋቀርና የስራ ክፍፍል በማድረግ የሚያስፈልጋቸውን ድጋፍና እርዳታ ለማስተባበር ጥረት ቢያደርጉም፣ ከመንግስት አካል ጋር እንዴት ሊገናኙና ሊቀናጁ እንደሚገባ እንደማያውቁ ገልጸዋል።

አብዛኞቹ ተፈናቃዮች ፍራሽ፣ ለሁለት ወር 30 ኪሎ ዱቄት፣ ዘይት እና ሌሎች ቁሳቁሶች እና ለማብሰያ የሚያገለግሉ እቃዎችን ጨምሮ ከተለያዩ ተቋማት እና ግለሰቦች አግኝተዋል።

የክልሉ ጤና ቢሮ ነፃ የህክምና ካርድ ለተፈናቃዮች ቢያከፋፍልም ለሁሉም ሰው እንዳልደረሰና በጤና ሁኔታ እንደሚቸገሩ ተፈናቃዮች ይናገራሉ። በተለይም ከገና በዓል ጀምሮ የተቅማጥ

በሽታ መግባቱን እና በውሃ አቅርቦት ችግር ምክንያት እንደተባሰ፣ በጤና ጣቢያ የማይገኙ መድኃኒቶችን የሚገዙበት አቅም እንደሌላቸው፣ በግቢው ውስጥ የሚገኘው ከብረት የተሰራ አንድ የውሃ ማቆሪያ ታንክ የያዘው ውሃ በጣም ቆሻሻ መሆኑን ያስረዳሉ። የመቀሌ ከተማ ነዋሪ የመጠጥ ውሃ ማቅረብ እንደሚረዳቸው ነገር ግን ሲያልቅ የቆሻሻውን የታንክው ውሃ እንደሚጠጡ ተናግረዋል።

በመጠለያው የሚገኙ ሴቶች ተፈናቃዮች በቂ የንጽሕና መጠበቂያ አያገኙም። በአማካኝ በአንድ የትምህርት ቤቱ ክፍል 40 ሰው ይኖራል። አስተዳደራቸው በፈቃድ እንደሆነ እና “በተቻለ መጠን ዘመዳሞች የሆኑ ሰዎች በአንድ ክፍል እንደሚሰባሰቡ” ተናግረዋል። ክፍሎቹ ስለማይቆላፉ ለደኅንነታቸው እንደሚሰጡ ተፈናቃዮች ይናገራሉ።

ቤተሰቦቻቸው በአብዛኛው ተፈናቅለው ወደ ሽረ እና ሌሎች አካባቢዎች ወይም ወደ ሱዳን በመሰደዳቸው መገናኘት እንዳልቻሉ ሆኖም በቀይ መስቀል ባደረገች አማካኝነት ከቤተሰቦቻቸው ጋር ለመገናኘት እየሞከሩ እንደሆነ ገልፀዋል።

ከተፈናቃዮችም መካከል ወደ ቀዶቻቸው መመለስ የሚፈልጉ ቢኖሩም፣ በተለይ ከምዕራብ ትግራይ የተፈናቀሉ ሰዎች ወደ ቀድሞ መኖሪያ አካባቢያቸው ቢመለሱ የደኅንነት ስጋት እንደማይገጥባቸው ማስተማመኛ ይፈልጋሉ። በአሁኑ ወቅት በሁመራ እና በሌሎች ምዕራባዊ ከተሞች በሚገኙ ዘመዶቻቸው አማካኝነት በሚያገኙት መረጃ ቤታቸው፣ ከብቶቻቸው እንዲሁም እህላቸው እና የእርሻ ቦታቸው ከደረሰ ማሽላቸው ጭምር መዘረፉን እንደሚያውቁ ይናገራሉ። በሁመራ ከተማ ታስረው የነበሩ ሰዎችም በተከቤ በኩል ወደ ሽረ መላካቸውን እና ከሽረ በኋላ ግን የስልክ አገልግሎት ስለተቋረጠ የደረሱበትን እንዳላወቁ ተናግረዋል። የወደመው ቤት ንብረታቸው ላይ ተመልሰው መኖር እንደማይፈልጉ የገለጹ ተፈናቃዮችም አሉ።

ለ. በኢትዮ-ቻይና ትምህርት ቤት የተጠለሉ ሰዎች

ትምህርት ቤቱ ለተፈናቃዮች ጊዜያዊ መጠለያ ጣቢያነት የተከፈተው በኅዳር ወር 2013 ዓ.ም. የመጨረሻ ሳምንት ሲሆን፣ በአብዛኛው ከምዕከላዊ ዞን የተፈናቀሉ ከአንድ ሺህ በላይ ሰዎች የሚገኙበት መሆኑን ከተፈናቃዮቹ የተገኘው መረጃ ያሳያል። የተፈናቃዮች አስተባባሪ ኮሚቴ ተምቤን፣ ወርዲ ለሽ፣ ዓድዋ፣ መረብ ለሽ፣ አሕፈሮም፣ አክሱም በሚል በስድስት ከተለያዩ አካባቢዎች የመጡ ተፈናቃዮች የማስተባበሪያ ቡድኖች ተከፋፍሎ የእርዳታ ስራውን ለማስተባበር ጥረት በማድረግ ላይ ይገኛል።

አብዛኛዎቹ ተፈናቃዮች ጦርነቱ ከተጀመረ እና ጉዳት መድረስ ከጀመረ በኋላ የተፈናቀሉ ናቸው። ወደ መቀሌ የመጡት በጦርነቱ ወቅት ሌላ የሚሸሹበት ቦታ ስላልነበራቸውና መንገዳቸውም በጣም አስቸጋሪ እንደነበር ይገልጻሉ።

ብዙ ተፈናቃዮች ጥለውት በመጡት አካባቢ በጦርነቱ ምክንያት የቤተሰብ አባሎቻቸውን ማጣታቸውን እና ከፍተኛ የሥነልቦና ጓዳት እንደደረሰባቸው ያስረዳሉ።

“ተፈናቃይ መሆናችን እንኳን የሚታወቅ አይመስለንም። አንድ ሰው ወጥቶ ቢቀር የት ሔደ የሚለው የለም፤ ስለ እኛ ኃላፊነት የሚወስድ አካል እንዲኖር እንፈልጋለን። እዚህ ክብር የለንም፤ የሚያከብረን የአካባቢው ማህበረሰብ ብቻ ነው። ” ሲሉ ያሉበትን አስቸጋሪ ሁኔታ ለኮሚሽኑ ገልጸዋል።

በዚህ ጣቢያ የሚገኙ ተፈናቃዮችም በተመሳሳይ የተወሰነ እርዳታ ከመንግስት እና ከሌሎች ተቋማት ማግኘታቸውን፣ የንጹሕ መጠጥ ውሃ ችግር መኖሩን፣ ለጤና አገልግሎት በክልሉ ጊዜያዊ አስተዳደር በኩል የነጻ ህክምና እንዲያገኙ የሚያስችል ካርድ የተሰጠ መሆኑን ኮሚሽኑ ተመልክቷል።

ጉብኝት በተደረገባቸው ሁለቱም ጊዜያዊ መጠለያ ጣቢያዎች፤ ጉብኝቱ እስከተከናወነበት ጊዜ ድረስ ነፍስ ጡሮች ፣ ሕፃናት እና የሚያጠቡ እናቶች የተለየ ወይም ተጨማሪ የምግብ እርዳታ እንደሚያገኙ ተገንዝቧል።

በዚህኛው መጠለያ ያሉ ብዙ ተፈናቃዮች ለኢሰመኮ እንደገለጹት ጥለውት በመጡት አካባቢ ያለው የደገንነት ሁኔታ እስከሚሻሻል መመለስ እንደማይፈልጉ ተናግረዋል።

ምክረ ሃሳብ

1. ኢሰመኮ ተዘዋውሮ በጎበኛቸው የትግራይ ክልል አካባቢዎች የሰብአዊ እርዳታ አቅርቦት እጥረቱን ለመቅረፍ በመደረግ ላይ ያሉ አበረታች እንቅስቃሴዎችን የተመለከተ ቢሆንም ካለው ፍላጎት አንጻር አሁንም ሰፊ ስራን የሚጠይቅ በመሆኑ፣ የመንግስት እና ዓለም አቀፍ የሰብአዊ እርዳታ ሰጪ ድርጅቶች የሰብዓዊ ድጋፍ

ፍላጎት ባለባቸው አካባቢዎች ሁሉ ተንቀሳቅሰው ተገቢውን እርዳታ ማቅረብ እንዲችሉ የፌዴራል፣ ክልል እና ወታደራዊ አመራሮች አስፈላጊውን ሁሉ ድጋፍ እንዲያደርጉና፤ የሰብአዊ እርዳታ ሰጪ ድርጅቶቹ ለእርዳታ ስራው አስፈላጊ የሆነውን የባለሙያ ሰራተኞች ያለ አስተዳደራዊ መሰናከል ወደ ቦታው ለማስማራት እንዲችሉ፤

2. የሰብአዊ እርዳታውን አቅርቦት ለማፋጠንና ለማቀላጠፍ እንዲረዳ የሲቪልና ወታደራዊ ስራዎችን ቅንጅታዊ አሰራር የሚያስተባብር ግብረ ኃይል በአስቸኳይ እንዲቋቋምና ስራ እንዲጀምር፤
3. የፍትሕ አካላት እና የክልሉ የፀጥታ ኃይል ለማጠናከር የሚደረገው ጥረት የሲቪል ሰዎችን ደኅንነት ለማስጠበቅ በሚያስፈልገው ፍጥነት እየተካሄደ ባለመሆኑ፤ የህብረተሰቡን ደኅንነት ለማስጠበቅና ወንጀልን ለመከላከል እንዲቻል የክልሉን የሕግ አስከባሪና የፍትሕ አካላት በፍጥነት መልሰው እንዲደራጁና ስራቸውን ለማከናወን የሚያስፈልጉ ግብዓቶች እንዲሟሉ፤
4. በሴቶች እና ሕፃናት ላይ የሚፈጸም ጥቃት በተመለከተ በመንግስት ልዩ ትኩረት ተሰጥቶት የአጥፊዎች ተጠያቂነት ማረጋገጥና፤ ጥቃት ለደረሰባቸው ሰዎች ተገቢውን እርዳታ መስጠት፤
5. የአገር ውስጥም ሆነ የውጭ አገር የሚደያ ሰራተኞች ያለምንም ገደብ በክልሉ እንዲንቀሳቀሱና እንዲዘግቡ መፍቀድና ምቹ ሁኔታ መፍጠር፤
6. በክልሉ ነባራዊ ሁኔታ ላይ የተመሰረተ የመልሶ መገንባትና ማቋቋም ፕሮግራም ቀርጾ በአፋጣኝ ተግባራዊ ማድረግ፤